

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI
WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO**

OPRACOWANIE

Instytut Rozwoju Terytorialnego
ul. Świdnicka 12/16
50-068 Wrocław

DYREKTOR

Maciej Zathey

ZASTĘPCY DYREKTORA

Magdalena Belof
Przemysław Malczewski

KOORDYNATOR MERYTORYCZNY

Marzenna Halicka-Borucka

ZESPÓŁ AUTORSKI

Magdalena Belof
Katarzyna Mańkowska-Bigus
Jan Blachowski
Anna Bocian
Marzenna Halicka-Borucka
Karolina Gmur
Ewa Markowicz-Judycka
Aleksandra Kotkowska
Wojciech Maleszka
Anna Pytlarz
Aleksandra Sieradzka-Stasiak
Ilona Szarapo
Agnieszka Wałęga
Dariusz Zięba

**OPRACOWANIE KARTOGRAFICZNE
I ELEKTRONICZNE PRZETWARZANIE DANYCH**

Ewa Skoczeń

SKŁAD

Karolina Drewnicka
Marta Oleszczuk

SPIS TREŚCI

Wstęp	2
1. Dziedzictwo kulturowe województwa dolnośląskiego - diagnoza prospektywna	4
1.1. Zasoby i stan zachowania dziedzictwa kulturowego.....	4
1.2. Zarządzanie.....	6
1.3. Finansowanie.....	8
1.4. SWOT.....	9
2. Struktura celów programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego	12
2.1. Cele, priorytety i działania na lata 2016-2020.....	14
3. Ramy wdrażania	20
3.1. Ramy instytucjonalne	20
3.2. Ramy finansowe	23
3.3. Monitoring.....	23
3.4. Matryca wdrażania	24
Zakończenie.....	34
Słownik terminów	35
Aneks	36

Wstęp

Dziedzictwo kulturowe Dolnego Śląska zajmuje ważną pozycję w kraju ze względu na jego bogactwo i różnorodność, wynikającą z wielowyznaniowej i wielonarodowej specyfiki tego regionu, położenia geograficznego i uwarunkowań politycznych. Na całokształt dziedzictwa składają się materialne wartości obiektów i zespołów zabytkowych, krajobrazów kulturowych, zabytków ruchomych oraz wartości kultury niematerialnej.

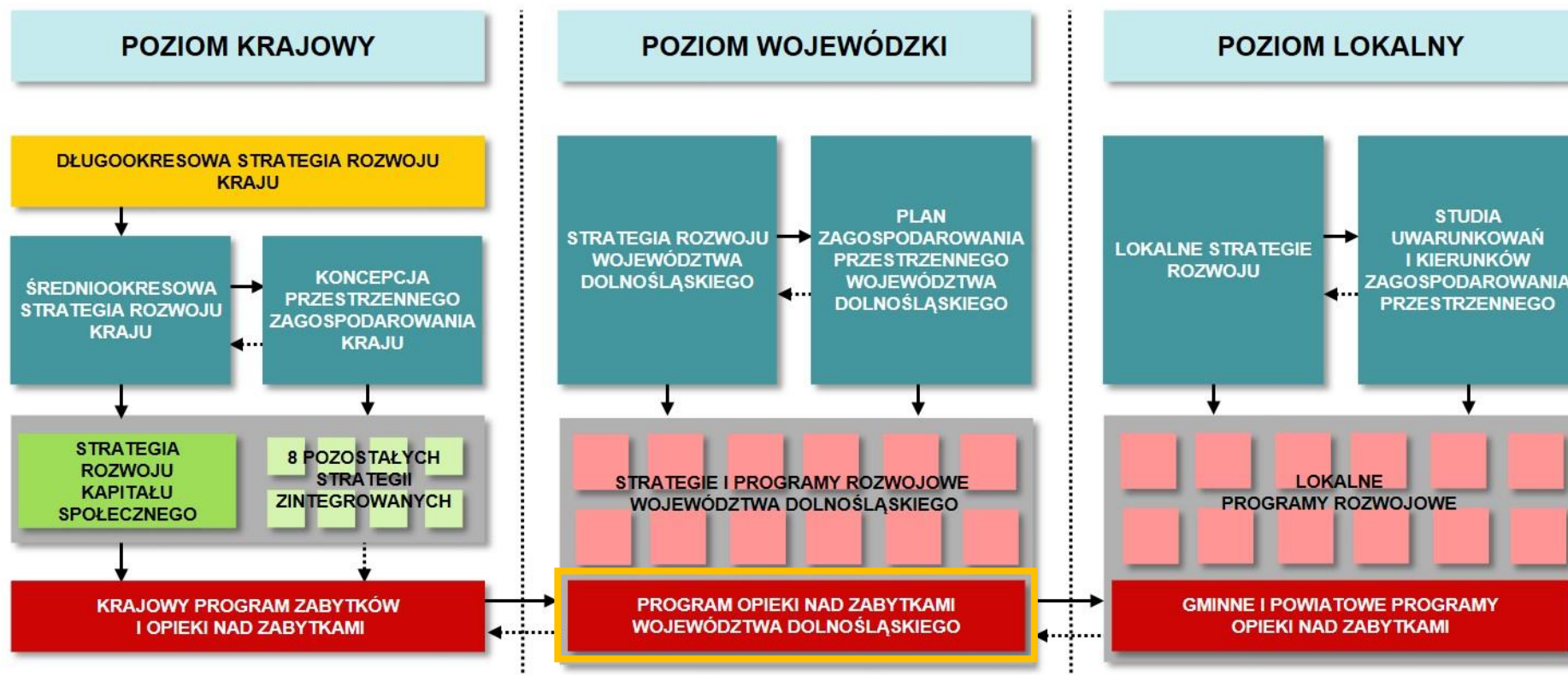
„Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” jest dokumentem określającym politykę samorządu województwa w sferze opieki nad zabytkami i racjonalnego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego województwa dolnośląskiego. Opracowanie programu wynika z art. 87 ust.1 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U.2014 poz.1446), który zobowiązuje Zarząd Województwa do sporządzenia na okres 4 lat wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami. Jego głównym celem jest określenie warunków organizacyjnych i finansowych dla realizacji zadań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami zgodnie z kompetencjami Samorządu Województwa Dolnośląskiego

Program został opracowany przez Instytut Rozwoju Terytorialnego, jednostkę organizacyjną Samorządu Województwa Dolnośląskiego, na podstawie uchwały Nr 532/V/15 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 6 maja 2015 r. Opracowanie powstało we współpracy z Dolnośląskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków (DWKZ), Narodowym Instytutem Dziedzictwa Oddziałem Terenowym we Wrocławiu (NID) oraz Urzędem Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego (UMWD).

Niniejszy Program dotyczy czteroletniego okresu programowania, tj. lat 2016-2020, i koncentruje się na kierunkach rozwoju oraz działaniach, za które jest odpowiedzialny Samorząd Województwa. Adresatami programu są w pierwszej kolejności wydziały i jednostki organizacyjne Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego realizujące zadania w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, a także instytucje i podmioty, których działalność obejmuje ochronę dziedzictwa kulturowego, jednostki samorządu terytorialnego, obecni i potencjalni właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych oraz zainteresowani ochroną i opieką nad zabytkami.

Prezentowany materiał zawiera diagnozę dziedzictwa kulturowego w ujęciu prospektywnym, układ celów i działań wskazanych do realizacji na lata 2016-2020 oraz ramy wdrażania, obejmujące podmioty odpowiedzialne za wdrażanie programu, źródła finansowania oraz zasady monitoringu działań. Uwarunkowania realizacyjne, rozpisane na poszczególne cele i działania, zostały zawarte w matrycy wdrażania.

RYСУNEK 1. UMIEJSCOWIENIE I ODNIESIENIA „PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO”.

Źródło: opracowanie IRT

1. DZIEDZICTWO KULTUROWE WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO - DIAGNOZA PROSPEKTYWNA

Dolny Śląsk, ze względu na swoje położenie oraz uwarunkowania polityczne, podlegał oddziaływaniom głównych ośrodków kultury artystycznej Europy Środkowej, przede wszystkim Pragi, Krakowa i Norymbergii, a później również Drezna, Wiednia i Berlina. Przenikające stamtąd impulsy artystyczne oraz wielowyznaniowa i wielonarodowa specyfika regionu zadecydowały o wielkim bogactwie dziedzictwa kulturowego. Występują tu przykłady architektury odzwierciedlające wszystkie epoki i style artystyczne, poczynwszy od wczesnego średniowiecza aż po XX w. Są to m.in. historycznie ukształtowane zespoły miejskie i ruralistyczne, zespoły rezydencjonalne i sakralne, założenia obronne, zabytki przemysłu i techniki oraz liczne obiekty zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej. Na pełny obraz dziedzictwa kulturowego składają się także zabytki ruchome (dzieła sztuk plastycznych i rzemiosła artystycznego), stanowiska archeologiczne oraz krajobrazy kulturowe. Stanowią one zasadnicze komponenty dzisiejszej struktury osadniczej i przestrzennej regionu, a zarazem walory, wyróżniające Dolny Śląsk w skali krajowej i europejskiej.

1.1. ZASOBY I STAN ZACHOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

1. Liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków w województwie dolnośląskim wg danych DWKZ wynosi 40.697, w tym zabytki nieruchome w ilości 7.689 obiektów, stanowiska archeologiczne - 1.492 oraz zabytki ruchome - 31.516. Pod względem liczby zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków województwo zajmuje pierwszą pozycję w Polsce (przed województwami wielkopolskim i mazowieckim). Takie samo miejsce zajmuje również w odniesieniu do zabytków archeologicznych (tu przed województwami opolskim i wielkopolskim).

2. W zasobie zabytków nieruchomych figurujących w rejestrze zabytków, obejmującym 7.689 obiektów, zasadnicze grupy stanowią obiekty mieszkalne, mieszkalno-gospodarcze i użyteczności publicznej (łącznie 2.832), obiekty sakralne i towarzyszące im zabudowania (razem 1.612) oraz pałace, dwory i zamki z obiektami towarzyszącymi (razem 1.583). Te trzy grupy obejmują blisko 80% ogólnej liczby zabytków, a na pozostałą część składają się układy zieleni, w tym parki pałacowe (826), układy urbanistyczne i ruralistyczne (145) oraz obiekty przemysłowe i gospodarcze (353). Zasób ten uzupełniają stanowiska archeologiczne w liczbie 1.492.

3. Pełny zasób zabytków nieruchomych określają wykazy zabytków nieruchomych zawierające: obiekty wpisane do rejestru zabytków i figurujące w ewidencji zabytków oraz wskazane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków. W wykazach i ewidencji gminnej figuruje obecnie 100.449 (w tym 7,5% wpisanych do rejestru) zabytków architektury i budownictwa, ich zespołów, parków i cmentarzy, 342 układy urbanistyczne (w tym 39% wpisanych do rejestru zabytków), 1 993 układy ruralistyczne (0,5% wpisanych do rejestru zabytków), 2.523 obszary ochrony archeologicznej (2 obszary wpisane do rejestru zabytków) oraz 31.525 stanowiska archeologiczne (4,7% wpisanych do rejestru zabytków).

4. O wysokim potencjale kulturowym województwa świadczy liczba obiektów i zespołów zabytkowych o wybitnych wartościach artystycznych i historycznych, objętych formami ochrony zabytków. Należą do nich obiekty figurujące na liście światowego dziedzictwa UNESCO, zespoły zabytkowe uznane za pomniki historii oraz parki kulturowe.

Na liście światowego dziedzictwa UNESCO znajdują się:

- kościoły Pokoju w Jaworze i Świdnicy – największe w Europie budowle sakralne, drewniane o konstrukcji szkieletowej z XVII wieku (2001 r.),
- Hala Stulecia we Wrocławiu - wzniesiona w latach 1911–1913 wg projektu Maxa Berga, pierwsza w świecie budowla publiczna zrealizowana w konstrukcji żelbetowej o monumentalnej skali, uznawana za jedno z najważniejszych dzieł światowej architektury XX wieku (2006 r.).

Obecnie na terenie województwa znajduje się 9 zespołów zabytkowych uznanych za pomnik historii:

- zespół historycznego centrum Wrocławia,
- Hala Stulecia we Wrocławiu,
- zespół dawnego opactwa cystersów w Krzeszowie,
- pobenedyktynski zespół klasztorny w Legnickim Polu,
- twierdza w Srebrnej Górze,
- młyn papierniczy w Dusznikach-Zdroju,
- pałace i parki krajobrazowe Kotliny Jeleniogórskiej (tj. zespoły pałacowo-parkowe w Bukowcu, „Paulinum” w Jeleniej Górze, Schaffgotschów w Cieplicach, w Karpnikach - zamek i willa „Dębowy Dwór”, w Kowarach-Ciszycy, Łomnicy, Mysłakowicach, Stanisławowie Górnym, Wojanowie i Wojanowie-Bobrowie),
- kościół pw. św. Apostołów Piotra i Pawła w Strzegomiu,
- zespół dawnego opactwa cysterek w Trzebnicy.

Wśród 24 parków kulturowych utworzonych w kraju, 5 znajduje się w województwie dolnośląskim:

- Forteczny Park Kulturowy w Srebrnej Górze (2002 r., utworzony jako pierwszy w kraju),
- Forteczny Park Kulturowy Twierdza Kłodzka (2005 r.),
- Park Kulturowy Kotliny Jeleniogórskiej (2009 r.),
- Wrocławski Park Kulturowy (2014 r.),
- Park Kulturowy Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej w Kamieńcu Ząbkowickim (2014 r.).

5. W województwie występują 1.492 stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru, liczbę tę uzupełnia aż 31.525 stanowisk oraz 2.523 obszary ochrony archeologicznej, które włączone są do ewidencji zabytków. Jest to największy tego typu zasób regionalny w skali kraju. Część z nich stanowią obiekty o wyeksponowanych formach krajobrazowych (jest ich ok. 250, w tym: grodziska, wały kultowe, kurhany, megality, jaskinie i kopalnie, a także ślady osad). Stanowiska archeologiczne zostały zewidencjonowane w ramach ogólnopolskiego programu Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP), którym objęto ponad 95% obszaru województwa, a znacznie wcześniej były wpisywane do rejestru zabytków.

6. Znaczna liczba zabytków ruchomych zachowanych w województwie to dzieła sztuk plastycznych i rzemiosła artystycznego, które wpisane są do rejestru zabytków. Ogólna liczba zabytków ruchomych wynosi 31.516 obiektów, co stanowi 14,6% ogółu zasobów krajowych i sytuuje województwo na drugim miejscu w Polsce. Najliczniejszą ilościowo grupę stanowią obiekty wyposażenia i wystroju

świątyń (jest to największa ilość tego typu zabytków w kraju). Cały zasób zabytków ruchomych, tzn. obiektów znajdujących się w wojewódzkiej ewidencji zabytków wynosi 61.233.

7. Stan zachowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków w województwie dolnośląskim jest bardzo zróżnicowany. Z dostępnych danych wynika, że w ogólnej liczbie zabytków architektury i budownictwa, parków i cmentarzy wpisanych do rejestru zabytków, która wynosi 7.530 obiektów, 1.193 nie wymaga interwencji (są one kompleksowo wyremontowane i stanowią 15,8% ogółu), 1.954 pozostaje w stanie dobrym (co stanowi 25,9%), 3.733 jest w stanie średnim (stanowi to 49,6% ogółu, czyli połowę wszystkich omawianych obiektów), 444 ocenia się jako zagrożone (co stanowi 5,9%) i 206 pozostaje w stanie ruiny (co stanowi 2,7% ogółu). Największe problemy w prowadzeniu działań ochronnych i rewitalizacyjnych stwarzają obiekty zagrożone oraz znajdujące się w stanie ruiny, a ich największy odsetek odnotowuje się w grupie obejmującej pałace, dwory i zamki (stanowiącej aż 21,6% ogółu) i trochę mniejszy w grupie obiektów towarzyszących zespołom rezydencjonalnym (14,2%). Największy odsetek zabytków w takim stanie dotyczy obiektów gospodarczych – wynosi 44,8% przy stosunkowo niewielkiej ich liczbie, w odniesieniu do obiektów przemysłowych sięga 11,3 %.

8. Za zabytki zagrożone uznawano obiekty w złym stanie technicznym, przeważnie nieużytkowane, które w okresie powojennym nie były poddawane remontom lub zostały wtórnie zdegradowane przez brak odpowiedniego zabezpieczenia. Największą grupę zabytków w tej kategorii stanowią prywatne pałace i obiekty im towarzyszące, budynki mieszkalne (w tym domy przysługowe) oraz obiekty przemysłowe. Mniejsza, lecz znacząca jest grupa zabytków zagrożonych i zrujnowanych będących własnością państwową - pałace i obiekty w zespołach pałacowo-parkowych (zarządzane przez Agencję Nieruchomości Rolnych) oraz dworce kolejowe. Kolejna to pałace, dwory i obiekty im towarzyszące, opuszczone dawne kościoły ewangelickie i mauzolea, stanowiące własność jednostek samorządowych.

9. Wśród zabytków znajdujących się w stanie ruiny dominują obiekty prywatne – zrujnowane pałace z obiektami towarzyszącymi i zaniedbanymi parkami, budynki mieszkalne, w tym domy przysługowe, zabudowa wiejska i obiekty przemysłowe. W stanie niezabezpieczonej ruiny pozostają także obiekty państwowe, pałace i obiekty w zespołach pałacowo-parkowych zarządzane przez ANR oraz niektóre zamki we władaniu Lasów Państwowych. Podobny stan reprezentują także liczne zabytki samorządowe - pałace i obiekty im towarzyszące, dwory, zamki, opuszczone kościoły ewangelickie i mauzolea.

10. Dziedzictwo niematerialne Dolnego Śląska jest ściśle związane z sytuacją polityczną, jaka zaistniała po zakończeniu II wojny światowej. Niemal całkowita wymiana ludności na terytorium Dolnego Śląska w latach 1945 – 1947 spowodowała nagłe przerwanie ciągłości rozwoju kulturowego. Tradycje, zwyczaje, obrzędy świąteczne, pieśni i tańce przeniesione przez nowych mieszkańców, reprezentujących wiele narodowości i grup etnicznych, zadecydowały o różnorodności kulturowej regionu. Jednak wymieszanie wątków kulturowych (etnicznych, narodowych, wyznaniowych), które uznawane jest za bogactwo kulturowe Dolnego Śląska, utrudnia podtrzymanie w miarę jednorodnego dziedzictwa niematerialnego w niejednorodnych kulturowo społecznościach lokalnych.

1.2. ZARZĄDZANIE

Podstawowym aktem prawnym, regulującym sferę ochrony dziedzictwa kulturowego jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj.Dz.U.2014 poz.1446). Zapisy ustawy wprowadzają podział na ochronę zabytków podejmowaną przez administrację publiczną oraz opiekę nad zabytkami sprawowaną przez właściciela lub posiadacza zabytku. Zadania określone

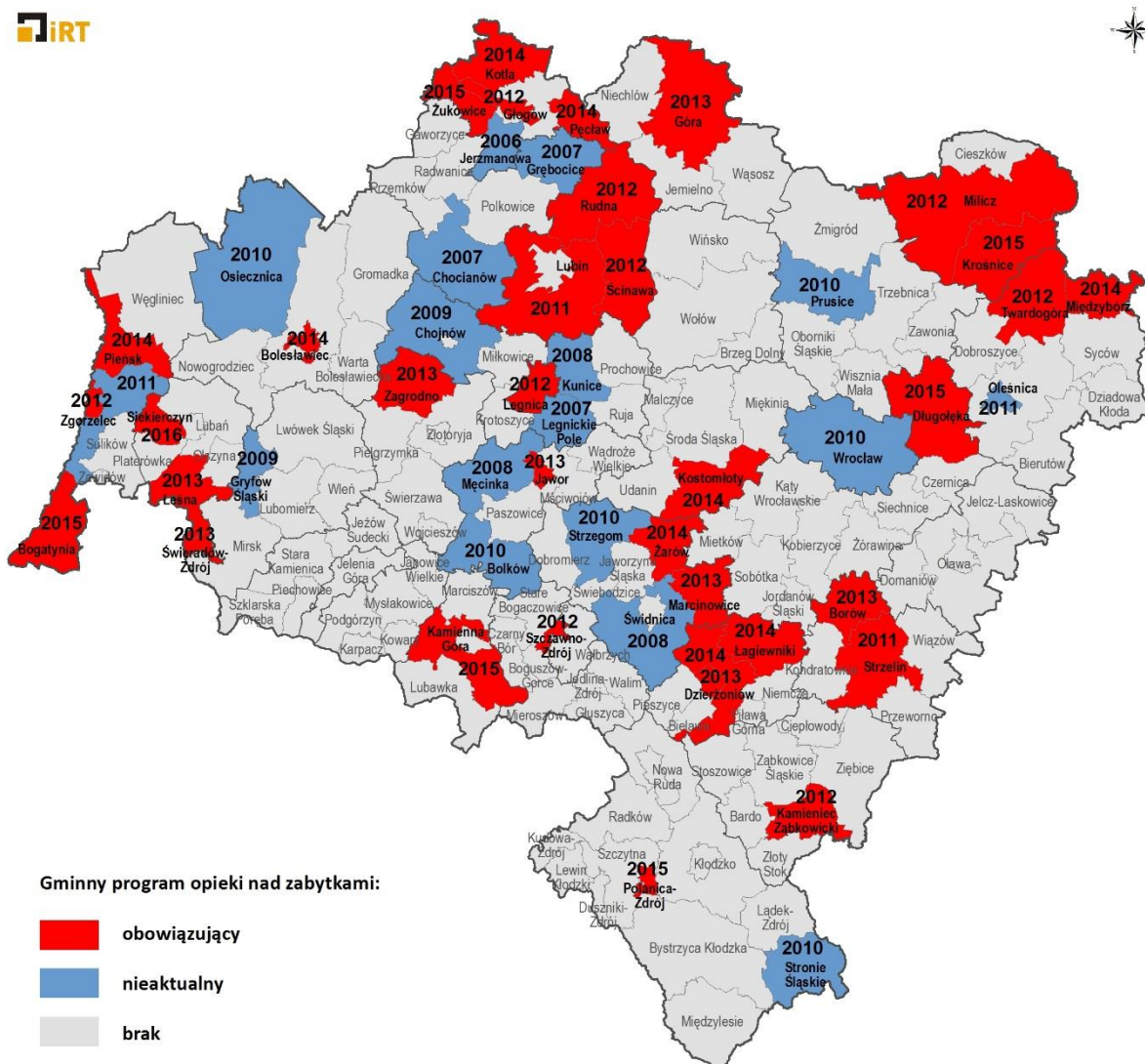
w ustawie realizowane są przez administrację rządową (Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz wojewodowie) i samorządową (jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli zarządzania). Wojewódzki konserwator zabytków jest organem pierwszej instancji, który w imieniu wojewody wykonuje zadania w zakresie ochrony zabytków. Bardzo ważnym obszarem działania tego organu jest prowadzenie rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków, prowadzenie nadzoru konserwatorskiego oraz wydawanie decyzji, postanowień, uzgodnień, zaleceń, wytycznych, wynikających z realizacji aktów prawnych odnoszących się do ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego.

Samorząd województwa wykonuje zadania w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dwutorowo: pośrednio - jako jednostka samorządu terytorialnego odpowiedzialna za ochronę zabytków województwa dolnośląskiego oraz bezpośrednio - jako właściciel obiektów zabytkowych zobowiązany do opieki nad zabytkami stanowiącymi własność samorządu województwa (łącznie 75 obiektów, w tym 35 wpisanych do rejestru zabytków i 40 figurujących w wojewódzkiej ewidencji zabytków). Do pozostałych obowiązków należy utrzymanie i opieka nad samorządowymi instytucjami kultury (łącznie 17 instytucji, w tym 6 muzeów wraz z oddziałami) oraz wsparcie w zakresie konserwacji zbiorów muzealnych.

Samorządy powiatowe i gminne, podobnie jak samorząd województwa, realizują zadania ustawowe w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami jako jednostki samorządu terytorialnego odpowiedzialne za ochronę zabytków znajdujących się na danym obszarze oraz jako właściciele zabytków nieruchomości stanowiących mienie samorządowe.

Jednostki administracji samorządowej wszystkich szczebli mają ustawowy obowiązek sporządzania na okres 4 lat programów opieki nad zabytkami, które powinny określać wszystkie elementy konieczne do sprawowania skutecznej opieki nad zabytkami. Obecnie tylko 35 gmin województwa opracowało program opieki nad zabytkami, stanowi ok. 21% wszystkich samorządów gminnych (w tym okres obowiązywania 9 programów upłynął w 2015 r.). Na poziomie powiatów w województwie dolnośląskim uchwalono zaledwie 3 powiatowe programy opieki nad zabytkami, z czego aż w dwóch przypadkach czas obowiązywania zakończył się w 2015 roku. Słaba aktywność samorządów gminnych na tym polu (stosunkowo mała ilość obowiązujących programów), znacząco utrudnia prowadzenie skoordynowanych działań i spójnej polityki ochrony i opieki nad zabytkami.

RYСУNEK 2. OBOWIĄZUJĄCE GMINNE PROGRAMY OPIEKI NAD ZABYTKAMI W UJĘCIU PRZESTRZENNYM.

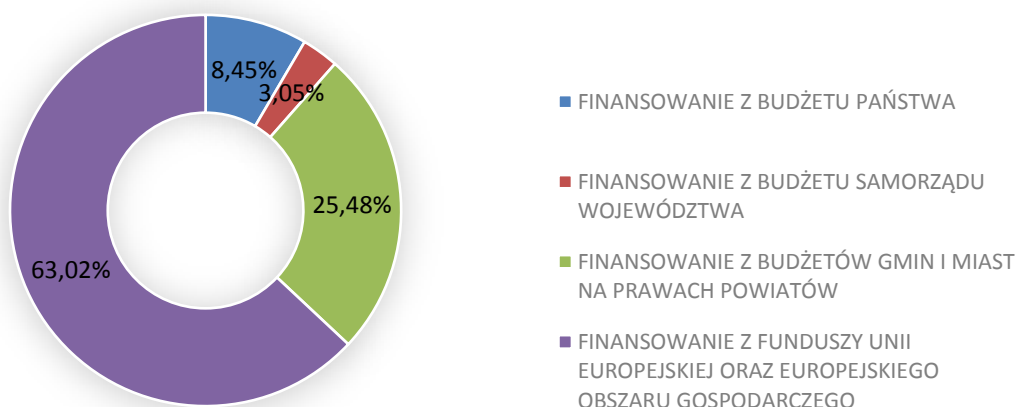
Źródło: opracowanie IRT

1.3. FINANSOWANIE

Zadania w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami w latach 2007-2015 w województwie dolnośląskim były finansowane z budżetów - państwa, samorządu województwa, gmin i miast na prawach powiatów oraz z funduszy europejskich. Z analizy publicznych źródeł finansowania wynika, że na ochronę zabytków, opiekę nad zabytkami oraz ochronę dziedzictwa niematerialnego w latach 2007-2015 wydano w sumie ponad 1,63 mld zł. Najwyższe dofinansowanie, tj. ponad 63% ogółu środków (1,03 mld zł) uzyskano z funduszy Unii Europejskiej oraz Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Kolejnym ważnym źródłem finansowania były budżety dolnośląskich gmin i miast na prawach powiatów, które stanowiły prawie 25,5% ogółu wydanych środków (416,55 mln zł). Z budżetu państwa pochodziło ok. 8,5 % (138,08 mln zł) rozdzielonych funduszy, natomiast z budżetu samorządu województwa dolnośląskiego nieco powyżej 3% wydanych środków.

Należy podkreślić, że suma środków finansowych przeznaczonych na ochronę i opiekę nad zabytkami była znacznie wyższa niż wynikająca z przeprowadzonych analiz (tj. 1,63 mld zł). Z powodu braku możliwości pozyskania wszystkich danych, w analizie nie zostały ujęte środki własne prywatnych właścicieli zabytków na prace remontowo-konserwatorskie przy obiektach zabytkowych (a także ich udziały w dotacjach pochodzących z różnych programów) oraz nakłady finansowe poniesione przez fundacje (polskie i zagraniczne). Ponadto podana kwota nie zawiera wydatków pochodzących z budżetów powiatów (z wyłączeniem miast na prawach powiatów) oraz gmin i miast na prawach powiatów, które nie zostały ujęte w rozdziale 92120 (Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami). Pozostałe środki wydatkowane przez samorządy gminne, które nie zostały objęte w analizie publicznych źródeł finansowania, dotyczyły m.in. prac remontowych przy zabytkach stanowiących mienie gminne, rewitalizacji założeń przestrzennych przeprowadzonych w wielu dolnośląskich miastach oraz udziałów własnych w dotacjach udzielonych w ramach programów unijnych.

RYSUNEK 3. FINANSOWANIE OCHRONY ZABYTEKÓW, OPIEKI NAD ZABYTEKAMI ORAZ OCHRONY DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO W WOJEWÓDZTWIE DOLNOŚLĄSKIM W LATACH 2007-2015 – W PODZIALE NA ŹRÓDŁA FINANSOWANIA

Źródło: opracowanie IRT na podstawie danych Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego, Banku Danych Lokalnych, GUS oraz Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

1.4. SWOT

Analiza SWOT została przeprowadzona w oparciu o dostępne dane statystyczne i stan zachowania zabytków wpisanych do rejestru zabytków oraz wnioski wynikające z finansowania ochrony i opieki nad zabytkami w latach 2007 – 2015. Celem prezentowanej analizy SWOT jest wskazanie uwarunkowań i tendencji w zakresie dziedzictwa kulturowego oraz cech województwa, które mają istotne znaczenie dla realizacji „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego”.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Zasoby: <ul style="list-style-type: none"> – Zróżnicowany i bogaty pod względem wartości kulturowych i przyrodniczych krajobraz regionu. – Gęsta sieć miast o zachowanym historycznym układzie urbanistycznym i dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi. 	Zasoby: <ul style="list-style-type: none"> – Postępujące negatywne przekształcenia historycznych układów przestrzennych miast i wsi (będące skutkiem procesów urbanizacji oraz wprowadzaniem nowej zabudowy oderwanej od miejscowej tradycji budowlanej). – Niezadowalający stan zachowania zabytków

<ul style="list-style-type: none"> – Duża liczba obiektów i zespołów rezydencjonalnych z założeniami zieleni towarzyszącej (ponad 20% zasobów krajowych). – Duży zasób zabytkowych obiektów architektury przemysłowej. – Duża liczba historycznych zespołów zabudowy uzdrowiskowej. – Znaczące zasoby zabytkowego budownictwa drewnianego na terenach wiejskich, w tym unikalne w skali kraju zespoły i obiekty tradycyjnej architektury łążyckiej (tzw. domy przysłupowe). – Największa w skali kraju liczba zabytków nieruchomych, ruchomych i archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków. – Bogaty zasób zabytków ruchomych o wysokiej klasie artystycznej, stanowiących wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych. – Duża różnorodność zachowanego dziedzictwa kulturowego, w tym duża liczba zabytków o wysokiej klasie artystycznej i znaczeniu historycznym (obiekty na liście UNESCO, pomniki historii, parki kulturowe). <p>Instrumenty wsparcia i doświadczenie:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Poznane i funkcjonujące źródła i instrumenty wsparcia ochrony zabytków. – Nabyte doświadczenie w pozyskiwaniu wsparcia finansowego z różnych źródeł na ochronę zabytków. – Dobre praktyki - liczne, dobre przykłady odbudowy i adaptacji obiektów zabytkowych. – Silny potencjał sfery naukowo-badawczej uczelni dolnośląskich. <p>Inne:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Położenie przygraniczne regionu i relatywnie dobra dostępność komunikacyjna do obiektów zabytkowych sprzyjające krajowej i międzynarodowej promocji turystycznej oraz wykorzystaniu obiektów dziedzictwa kulturowego na cele usługowe i komercyjne. 	<p>ruchomych.</p> <ul style="list-style-type: none"> – Częste przykłady zacierania cech zabytkowych obiektów będące skutkiem modernizacji bez poszanowania znaczenia i wartości zabytków. – Znaczna lub całkowita dewastacja obiektów przemysłowych i kolejowych będąca skutkiem ich długotrwałego nieużytkowania. – Zanikanie obiektów tradycyjnej architektury drewnianej na terenach wiejskich. – Niedostateczny stan zabezpieczeń antywłamaniowych i przeciwpożarowych obiektów zabytkowych. <p>Wiedza, doświadczenie, tożsamość:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Brak specjalistycznego doradztwa w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami dla inwestorów. – Niedostateczna integracja działań w zakresie ochrony zabytków i ochrony przyrody. – Niezadowalająca koordynacja działań pomiędzy samorządem województwa a instytucjami powołanymi do ochrony i opieki nad zabytkami oraz właścicielami zabytków. – Niska aktywność samorządów lokalnych w opracowywaniu gminnych i powiatowych programów opieki nad zabytkami. – Niewystarczające działania programowe dotyczące zagospodarowania nieużytkowanych zabytków przemysłowych oraz ratowania drewnianej architektury regionalnej. – Brak połączeń transportem publicznym z miejscowościami posiadającymi unikalne zasoby zabytków. – Słaby poziom udostępnienia zabytków. – Niezadowalająca liczba miejsc pracy i niewystarczający poziom usług w sektorze ochrony zabytków. – Niezidentyfikowane zasoby kultury niematerialnej. – Niewystarczające środki finansowe w stosunku do liczby obiektów zabytkowych wymagających konserwacji i działań konserwatorskich. – Brak skutecznych działań wobec zabytkowych obiektów infrastruktury kolejowej wyłączonych z użytkowania.
<p>SZANSE</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wzrost świadomości samorządów lokalnych na temat wykorzystania zasobów zabytkowych dla celów społecznych, gospodarczych i turystycznych skutkujący włączeniem tych obiektów w obieg gospodarczy przy zachowaniu ich wartości zabytkowych. 	<p>ZAGROŻENIA</p> <ul style="list-style-type: none"> – Niewystarczający stan wiedzy społeczeństwa o wartościach dziedzictwa kulturowego, jego wielokulturowości i historii regionu. – Słaba identyfikacja mieszkańców regionu z jego historycznym dziedzictwem kulturowym i wynikający stąd brak zrozumienia społecznego dla problematyki ochrony zabytków.

<ul style="list-style-type: none"> – Wzmocnienie tożsamości regionalnej społeczeństwa i wrażliwości wobec problemu ochrony zabytków. – Wzrost zaangażowania społecznego mieszkańców regionu w ochronę i opiekę nad zabytkami. – Wsparcie rozwoju inicjatyw związanych z tradycyjnym rzemiosłem i wytwórczością – tzw. produkty regionalne. – Aktywna współpraca międzyregionalna i międzynarodowa w zakresie opieki nad zabytkami – wymiana doświadczeń, dobrych praktyk. – Tworzenie lokalnych miejsc pracy w oparciu o sferę dziedzictwa kulturowego (renowacja, opieka, wykorzystanie zabytków) – Rozwój oferty turystycznej i rozbudowa produktów turystycznych promujących zabytki regionu i ułatwiających dostęp do nich. – Poprawa koordynacji działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego z ochroną środowiska przyrodniczego. – Wzrost zamożności społeczeństwa skutkujący poszukiwaniem „drugich domów” na terenach wiejskich oraz inwestowaniem w adaptację obiektów zabytkowych. 	<ul style="list-style-type: none"> – Niska świadomość samorządów i społeczeństwa na temat wartości zabytkowej zabudowy mieszkalnej i mieszkalno-gospodarczej na terenach wiejskich. – Utrzymująca się presja inwestorów na prowadzenie działań kolidujących z zachowaniem wartości obiektów zabytkowych i ich otoczenia. – Skomplikowane procedury związane z nadawaniem zabytkom nowych funkcji. – Depopulacja oraz zanikanie działalności rolniczej na terenach wiejskich i związana z tym degradacja zabudowy mieszkalnej i mieszkalno-gospodarczej. – Dekapitalizacja i techniczne nieprzystosowanie obiektów zabytkowych pełniących funkcje użyteczności publicznej, skutkujące zaniechaniem ich użytkowania. – Brak skutecznych narzędzi umożliwiających wywłaszczenia w przypadku obiektów zabytkowych wobec których właściciele nie podejmują działań zapobiegających degradacji. – Wyłączanie z ruchu pasażerskiego linii kolejowych skutkujące dekapitalizacją obiektów zabytkowych.
---	---

2. STRUKTURA CELÓW PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO

Prezentowany układ zamierzeń w sferze opieki nad zabytkami tworzą wizja, cel strategiczny, cele operacyjne, priorytety i działania.

Przyjęta w Programie wizja rozwoju: **Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego** wpisuje się w europejską politykę kulturalną. Utrzymanie tożsamości i autentyzmu kulturowego regionów europejskich stanowi, zgodnie z zapisami *Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską* (Dz. Urz. UE 2006 C 321/E), jeden z ważniejszych czynników rozwojowych.

Za cel strategiczny uznano **zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmacniania tożsamości Dolnego Śląska**. Zgodnie z tym założeniem dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości oraz rozwijanie potencjału społecznego. Stanowi ono zarówno przedmiot ochrony, jak i potencjał, który powinien być wykorzystywany w rozwoju społeczno-gospodarczym województwa.

Cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, wpisują się w cztery pola działań, które obejmują: **zasoby dziedzictwa kulturowego, tożsamość i społeczeństwo, zarządzanie oraz potencjał ekonomiczny**.

2.1. CELE, PRIORYTETY I DZIAŁANIA NA LATA 2016-2020

CEL OPERACYJNY 1

Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

PRIORYTET 1: Rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

Działanie 1: Aktualizacja wiedzy na temat stanu zachowania obiektów zabytkowych.

Działanie polegać będzie na weryfikacji stanu zachowania zabytków, która umożliwi określenie najpilniejszych potrzeb w zakresie zabezpieczenia, rewitalizacji i konserwacji obiektów zabytkowych. Efektem prac będzie m.in. utworzenie i stałe uzupełnianie „Listy zabytków zagrożonych”, na podstawie której zostaną wskazane obiekty wymagające podjęcia prac ratowniczych w pierwszej kolejności.

Działanie 2: Identyfikacja zjawisk dziedzictwa niematerialnego województwa.

Działanie obejmie następujące zadania:

- uruchomienie procesu identyfikacji i dokumentacji zjawisk niematerialnych w województwie,
- wspieranie twórców i depozytariuszy dziedzictwa niematerialnego oraz upowszechnianie ich dorobku artystycznego.

Działanie 3: Identyfikacja i objęcie ochroną najcenniejszych wartości dziedzictwa kulturowego świadczących o specyfice i tożsamości województwa.

Zasadniczym zadaniem będzie zidentyfikowanie obiektów, zespołów, założeń przestrzennych, obszarów o najwyższych, unikalnych wartościach artystycznych, historycznych i krajobrazowych oraz wdrożenie odpowiednich mechanizmów ochrony w celu ich zachowania. W związku z tym, że wartości zabytkowe wytypowanych obiektów i obszarów mają znaczenie strategiczne, konieczne jest stosowanie w szerszym niż dotychczas zakresie takich form ochrony jak park kulturowy oraz ochrona obszarowa pojedynczych obiektów (m.in. wprowadzanie zapisów w dokumentach planistycznych).

Działanie 4: Wytypowanie obiektów i zespołów zabytkowych do wpisania na listę pomników historii oraz wsparcie ich właścicieli w zakresie działań związanych z tą procedurą.

Działanie to ma na celu wskazanie obiektów lub zespołów zabytkowych, które ze względu na wybitne wartości artystyczne mają szczególne znaczenie dla kultury i historii Polski oraz udzielenie wsparcia finansowego ich właścicielom na przygotowanie stosownej dokumentacji i wniosku o uznanie za pomnik historii. Duża liczba (obecnie 9 pomników historii) najcenniejszych zabytków w skali kraju na liście pomników historii świadczy o wysokim potencjale kulturowym województwa, ponadto uznanie obiektu lub zespołu zabytkowego za pomnik historii jest warunkiem koniecznym do ubiegania się o wpis na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO.

PRIORYTET 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem zabytków.

Działanie 1: Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie samorządu województwa.

Działanie polegać będzie na finansowaniu prac badawczych i dokumentacyjnych oraz prac zabezpieczających i konserwatorsko-budowlanych przy zabytkach stanowiących mienie samorządu województwa, w tym jednostek samorządowych i samorządowych instytucji kultury.

Działanie 2: Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa.

Samorząd województwa jako jednostka samorządu terytorialnego zobowiązany jest do objęcia ochroną zabytków znajdujących się na terenie województwa. Wsparcie finansowe w ramach tego działania będzie udzielane w ramach dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach niebędących w bezpośrednim zarządzie samorządu województwa.

Działanie 3: Wspieranie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.

Działanie polegać będzie na dofinansowaniu wyposażenia zabytków w systemy zabezpieczeń przeciwwłamaniowych i przeciwpożarowych, w szczególności w obiektach posiadających cenne dzieła sztuki i rzemiosła artystyczne oraz w obiektach architektury drewnianej.

CEL OPERACYJNY 2

Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.

Działanie 1: Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe.

Zadania realizowane w ramach tego działania obejmą:

- wsparcie dla uruchamiania nowoczesnej oferty edukacyjnej opartej o zabytki materialne, wydarzenia historyczne, wartości niematerialne, działalność znanych postaci itp., mającej na celu kształtowanie tożsamości regionalnej;
- wsparcie projektów zgłaszanych przez stowarzyszenia, fundacje, organizacje pozarządowe i inne podmioty, których cele statutowe obejmują prowadzenie działań popularyzujących szeroko pojmowane dziedzictwo kulturowe,
- promocję krajową i międzynarodową (m.in. na targach turystycznych) zabytków, wyrobów tradycyjnego rzemiosła, produktów regionalnych i tradycyjnych itp.,
- wspieranie działalności wydawniczej, wystawienniczej, multimedialnej promującej dolnośląskie zabytki (przewodniki, informatory, publikacje popularnonaukowe),
- wsparcie dla inicjatyw artystycznych w obiektach zabytkowych.

Działanie 2: Rozszerzenie zasięgu i wzmocnienie znaczenia przedsięwzięć związanych z zachowaniem

i promocją dziedzictwa kulturowego.

Działanie polegać będzie na wspieraniu instytucji kultury samorządu województwa i innych podmiotów w organizacji wydarzeń o zasięgu regionalnym i ponadregionalnym popularyzujących zabytki i upowszechniających wiedzę o dziedzictwie kulturowym Dolnego Śląska (m.in. Europejskie Dni Dziedzictwa konferencje, wystawy, wykłady etc.). Podniesienie rangi imprez i wydarzeń promujących dziedzictwo kulturowe będzie realizowane także poprzez obejmowanie wydarzeń honorowym patronatem Marszałka Województwa Dolnośląskiego.

Działanie 3: Promowanie „dobrych praktyk” w zakresie zagospodarowania i użytkowania obiektów zabytkowych.

Działanie obejmie promocję pozytywnych efektów inicjatyw podejmowanych na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa (tzw. „dobrych praktyk”), w tym zwłaszcza w zakresie rewaloryzacji i adaptacji obiektów zabytkowych. Na terenie województwa występują liczne przykłady udanych adaptacji obiektów zabytkowych, przeprowadzonych zgodnie z zasadami sztuki konserwatorskiej, obiekty te uzyskały nagrody i wyróżnienia w konkursach (np. „Zabytek Zadbane” i „Dolnośląski Laur Konserwatorski”). Popularyzowanie dobrych wzorców w zakresie konserwacji i zagospodarowania zabytków ma wymiar edukacyjny dla społeczeństwa i potencjalnych inwestorów.

PRIORYTET 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

Działanie 1: Wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia i funkcjonowania lokalnych muzeów.

Działanie polegać będzie na wspieraniu inicjatyw podmiotów prywatnych, organizacji społecznych i pozarządowych oraz jednostek samorządowych związanych z tworzeniem lokalnych muzeów, izb pamięci, skansenów itp. utrwalających historię, tradycje oraz twórczość artystyczną. Wsparcie osób i podmiotów kultywujących historię i tradycję ma na celu pobudzenie aktywności społeczności lokalnych w zakresie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego, a także wzmocnienie oferty edukacyjnej i turystycznej na Dolnym Śląsku.

Działanie 2: Wspieranie przedsięwzięć mających na celu podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Działanie będzie realizowane poprzez organizację i wsparcie organizacji szkoleń, warsztatów, konferencji i innych form poszerzających wiedzę związaną z opieką nad zabytkami dla jst, właścicieli obiektów zabytkowych, fundacji i stowarzyszeń oraz placówek oświatowych.

Działanie 3: Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Celem działania jest pobudzenie aktywności obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, a także ich gotowości do inwestowania w celu adaptowania zabytków do pełnienia współczesnych funkcji. Działanie obejmie m.in.:

- opracowanie poradnika zawierającego niezbędne informacje o procedurach postępowania z substancją zabytkową, źródłach pozyskiwania środków finansowych na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach, możliwościach uzyskania fachowych porad, itp.,
- uproszczenie i ucytelnienie procedur związanych z ubieganiem się o dofinansowanie w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami,
- organizację szkoleń związanych z przygotowaniem aplikacji etc.,
- organizację konkursu i ufundowanie nagrody Marszałka Województwa dla najlepszego użytkownika zabytku.

Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów.

PRIORYTET 1: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1: Rozwijanie współpracy i integracja działań administracji samorządowej, instytucji publicznych, naukowych i innych podmiotów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

W obrębie działania przewiduje się następujące zadania:

- zorganizowanie i prowadzenie stałej współpracy samorządu województwa z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz podmiotami odpowiedzialnymi za ochronę dziedzictwa kulturowego, tak aby działania prowadzone przez poszczególne podmioty były spójne i uzupełniały się wzajemnie,
- powołanie regionalnego oficera ds. dziedzictwa kultury, którego zadaniem będzie koordynacja działań w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na poziomie regionalnym,
- optymalizacja zarządzania w sferze ochrony zabytków – wyodrębnienie i wzmocnienie pionu odpowiedzialnego za ochronę dziedzictwa kulturowego w ramach struktury UMWD,
- prowadzenie lobbingu na rzecz sprowadzenia zabytków ruchomych pochodzących z Dolnego Śląska, które znajdują się na terenie kraju.

Działanie 2: Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.

W ramach działania realizowane będą zadania polegające na:

- budowie i utrwalaniu powiązań instytucjonalnych (w wymiarze międzyregionalnym i transgranicznym) w dziedzinie ochrony i wykorzystania dziedzictwa kulturowego,
- aktywizacji w zakresie wymiany wiedzy, doświadczeń, sprawdzonych rozwiązań w sferze ochrony, odnowy i wykorzystania zabytków oraz rewitalizacji i zarządzania dziedzictwem kulturowym,
- realizacji wspólnych projektów międzyregionalnych i międzynarodowych w obszarze dziedzictwa kulturowego.

Działanie 3: Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych.

Działanie będzie polegać na promowaniu zintegrowanego i kompleksowego podejścia do ochrony krajobrazu kulturowego poprzez upowszechnianie wiedzy i promowanie idei powoływania parków kulturowych, parków krajobrazowych, a także wprowadzania zapisów w dokumentach planistycznych mających na celu ochronę zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, panoram, osi widokowych, sylwet itp.

Działanie 4: Wspieranie wieloszczeblowej współpracy jako skutecznego mechanizmu zarządzania dziedzictwem kulturowym.

Działanie będzie polegać na dostarczaniu wiedzy i wspieraniu form wieloszczeblowej współpracy, w tym zwłaszcza partnerstw publiczno-prywatnych i publiczno-publicznych na rzecz ratowania,

ochrony i adaptacji zabytków. Wieloszczeblowe modele współpracy są podstawą wzmocnienia poczucia odpowiedzialności za dziedzictwo kulturowe i efektywnej realizacji celów, które przez wiele lat tradycyjnie zaliczane były do zadań publicznych.

PRIORYTET 2: Budowa zintegrowanego systemu informacji i monitoringu jako narzędzia wspomagania procesu decyzyjnego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

Działanie 1: Budowa zintegrowanego systemu informacji o zabytkach.

Działanie polegać będzie na zaprojektowaniu i pilotażowym wdrożeniu jednolitego i zintegrowanego systemu informacji o zabytkach Dolnego Śląska, stanowiącego integralną część Dolnośląskiego Systemu Informacji Przestrzennej (DSIP). Moduł tematyczny o zabytkach w DSIP zostanie utworzony w oparciu o współpracę z instytucjami dokumentującymi dziedzictwo kulturowe.

Działanie 2: Budowa i prowadzenie systemu monitoringu procesów ochrony dziedzictwa kulturowego.

Działanie polegać będzie na opracowaniu i wdrożeniu pierwszego etapu systemu monitorowania procesów ochrony, odnowy i przekształceń obiektów zabytkowych. System monitoringu będzie integralną częścią systemu informacji o zabytkach, a jego zadaniem będzie umożliwienie obserwacji procesów związanych z ochroną zabytków w ujęciu dynamicznym. Pierwszym etapem systemu będzie monitorowanie dofinansowania publicznego remontów i konserwacji zabytków w ramach środków finansowych w dyspozycji samorządu województwa, co będzie służyło podejmowaniu decyzji o przyznawaniu kolejnych dotacji.

Działanie 3: Cyfryzacja zasobów zabytkowych.

W ramach działania dofinansowywane będzie:

- utrwalanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formacie cyfrowym w celu ich ochrony przed bezpowrotną utratą,
- wspieranie instytucji dokumentujących i zarządzających dziedzictwem kulturowym w zakresie cyfryzacji zasobów zabytkowych,
- tworzenie mechanizmów na rzecz zapewnienia powszechnego dostępu do zbiorów cyfrowych i baz informacji o zasobach dziedzictwa kulturowego.

CEL OPERACYJNY 4

Wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia siły ekonomicznej województwa, instytucji i osób.

PRIORYTET 1: Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1: Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska.

W ramach działania przewidywane jest:

- opracowanie systemu skutecznego promowania i aktywnego marketingu zasobów dziedzictwa kulturowego w powiązaniu z ofertą turystyczną,
- marketing markowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym (obszary i szlaki turystyczne),
- tworzenie nowych ofert i produktów w oparciu o dziedzictwo kulturowe i walory przyrodniczo-krajobrazowe,
- wykorzystywanie w promocji województwa produktów regionalnych i tradycyjnych.

Działanie 2: Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu.

Działanie zorientowane będzie na aktywną promocję i dofinansowanie inicjatyw mających na celu adaptację obiektów zabytkowych do pełnienia współczesnych funkcji, a także zabiegi pozwalające na utrzymanie pełnionych przez nie funkcji obiektów użyteczności publicznej.

PRIORYTET 2: Wzmacnienie znaczenia ekonomicznego sektorów związanych z opieką nad zabytkami

Działanie 1: Wspieranie tradycyjnego rzemiosła w sektorze odnowy zabytków.

Działanie skierowane jest na wspieranie, w ramach aktywnej polityki rynku pracy, zachowania i tworzenia nowych miejsc pracy związanych z renowacją zabytków i opartych o tradycyjne rzemiosło.

Działanie 2: Wspieranie tworzenia miejsc pracy w oparciu o innowacyjne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.

Działanie obejmie wsparcie inicjatyw gospodarczych związanych z wytwarzaniem produktów regionalnych i tradycyjnych oraz wprowadzaniem ich do obrotu, z obsługą „żywych muzeów” i kreowaniem nowych miejsc pracy związanych z wykorzystaniem i udostępnianiem zabytków.

3. RAMY WDRAŻANIA

3.1. RAMY INSTYTUCJONALNE

Przyjęcie do realizacji „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” stanowi zobowiązanie Samorządu Województwa. Wdrażanie zapisów programu będzie odbywać się bezpośrednio w ramach wydziałów, zgodnie z kompetencjami, w strukturze UMWD oraz przez instytucje własne, tj. jednostki podlegające Marszałkowi Województwa, instytucje kultury, a także jednostki samorządu terytorialnego. W realizację programu, w sposób pośredni, będą zaangażowani - administracja rządowa odpowiedzialna za ochronę dziedzictwa kulturowego, instytucje publiczne, naukowe, fundacje, stowarzyszenia oraz inne organizacje realizujące zadania w sferze ochrony i opieki nad zabytkami.

C. - Cel operacyjny, P. – Priorytet, D. - Działanie

INSTYTUCJONALNE RAMY WDRAŻANIA PROGRAMU		
WDRAŻANIE		
Nazwa	Zadania i kompetencje	Cele, priorytety i działania programu
Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD)	Realizacja zadań w zakresie: <ul style="list-style-type: none"> dofinansowania działań z zakresu ochrony zabytków, dziedzictwa kultury niematerialnej i utrwalania elementów tożsamości kulturowej mieszkańców Dolnego Śląska, organizacji i wsparcia organizacji szkoleń, warsztatów, konferencji itp. nt. ochrony i opieki nad zabytkami, organizacji konkursu dla najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego, wsparcie merytoryczne i organizacyjne właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, realizacji programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe. 	C.1/P.1/D.1,2 i 4 C.1/P.2/D.1,2 i 3 C.2/P.1/D.1,2 i 3 C.2/P.2/D.1,2 i 3 C.3/P.1/D.1,3 i 4 C.3/P.2/D.1,2 i 3 C.4/P.1/D.1 i 2 C.4/P.2/D.1
Wydział Edukacji i Nauki (Departament Spraw Społecznych UMWD)	Współpraca w zakresie realizacji programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe.	C.2/P.1/D.1 i 3 C.2/P.2/D.2
Wydział Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi (Departament Spraw Społecznych UMWD)	Wsparcie działań w zakresie współpracy z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego województwa dolnośląskiego.	C.3/P.1/D. 4
Wydział Zarządzania Regionalnym Programem	Realizacja działań inwestycyjnych w odniesieniu do zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru	C.1/P.2/D.1, 2 i 3 C.4/P.1/D.2

Operacyjnym (Departament Funduszy Europejskich UMWD)	zabytków w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego.	
Wydział Obszarów Wiejskich (Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych UMWD)	Realizacja działań związanych z poprawą stanu zachowania zabytków na terenach wiejskich w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Współpraca w zakresie promocji kultury ludowej i dziedzictwa kulinarnego (produkty tradycyjne i regionalne).	C.1/P.2/D.2 i 3 C.4/P.2/D.2
Wydział Sportu, Rekreacji i Turystyki (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD)	Koordinacja i realizacja działań promujących zasoby dziedzictwa kulturowego jako ważnego elementu oferty turystycznej. Promocja markowych produktów turystycznych związanych z dziedzictwem kulturowym (obszary i szlaki turystyczne).	C.2/P.1/D.1, 2 i 3 C.3/P.1/D.1 i 2 C.4/P.1/D.1 i 2
Wydział Promocji Województwa (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD)	Promocja województwa dolnośląskiego w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego, popularyzowanie zabytków ważnych dla regionu, promocja obiektów zabytkowych nagrodzonych w konkursach (przykłady „dobrych praktyk”).	C.2/P.1/D.1, 2 i 3 C.4/P.1/D.1
Wydział Mienia Wojewódzkiego (Departament Rozwoju Regionalnego UMWD)	Racjonalne wykorzystanie i gospodarowanie nieruchomościami stanowiącymi mienie województwa, w tym monitorowanie stanu zachowania obiektów zabytkowych.	C.1/P.2/D. 1 i 3
Wydział Współpracy z Zagranicą (Departament Rozwoju Regionalnego UMWD)	Wsparcie w zakresie realizacji projektów związanych z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego w ramach współpracy międzynarodowej i transgranicznej.	C.3/P.1/D. 2
Wydział Koordynacji Polityki Regionalnej (Departament Rozwoju Regionalnego UMWD)	Wsparcie w zakresie realizacji projektów związanych z ochroną i zachowaniem dziedzictwa kulturowego w ramach współpracy regionalnej i międzyregionalnej.	C.3/P.1/D. 1 i 2
Geodeta Województwa - Wydział Geodezji i Kartografii UMWD	Zakładanie, prowadzenie i aktualizowanie zbiorów danych przestrzennych w systemie informacji przestrzennej, w tym tematycznych baz danych.	C.3/P.2/D.1
Muzeum Etnograficzne – Oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu	Współpraca w realizacji zadań z zakresu promocji dziedzictwa niematerialnego, m.in. koordynacja Europejskich Dni Dziedzictwa.	C.1/P.1/D.2
Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych	Współpraca w zakresie promowania zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych.	C.3/P.1/D.3
Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy	Zachowanie i wsparcie na rzecz tworzenia nowych miejsc pracy w sektorze ochrony i opieki nad zabytkami.	C.4/P.2/D.1 i 2

instytucje, jednostki i podmioty zarządzające zabytkami ¹	Sprawowanie opieki nad obiektami zabytkowymi – siedzibami instytucji, jednostek itp., opieka nad muzealiami.	C.3/P.2/D.3 C.4/P.2/D.1
Instytut Rozwoju Terytorialnego	Koordinacja działań w zakresie budowy zintegrowanego systemu informacji o zabytkach i monitoringu procesów ochrony dziedzictwa kulturowego.	C.1/P.1/D.3 C.3/P.1/D.1 i 3 C.3/P.2/D.1,2 i 3
PARTNERZY I BENEFICJENCI		
Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu	Współpraca merytoryczna w realizacji zadań w zakresie rozpoznania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa oraz poprawy skuteczności jego ochrony.	C.1 / P.1 / D.1,2,3 i 4 C.1 / P.2 / D.1,2 i 3 C.2 / P.1 / D.1 i 2 C.3 / P.1 / D.1 i 4 C.3 / P.2 / D.1,2 i 3
Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków	Współpraca merytoryczna w realizacji zadań w zakresie rozpoznania stanu zachowania dziedzictwa materialnego województwa oraz poprawy skuteczności jego ochrony.	C.1/P.1/D.1, 3 i 4 C.1/P.2/D.1, 2 i 3 C.3/P.1/D.1, 3 i 4 C.3/P.2/D.1, 2 i 3
uczelnie wyższe	Prowadzenie badań w zakresie identyfikacji dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Realizacja projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe.	C.1/P.1/D.1 i 3 C.2/P.1/D.1 C.3/P.1/D.1
placówki oświatowe	Realizacja programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe.	C.2/P.2/D.2
właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych	Opieka nad zabytkami sprawowana przez właścicieli lub użytkowników; udostępnianie obiektów zabytkowych, które uzyskały dofinansowanie ze środków publicznych.	C.1/P.1/D.4 C.1/P.2/D.2 i 3 C.2/P.2/D.2 i 3 C.3/P.1/D.4
jednostki samorządu terytorialnego (jst)	Ochrona i opieka na zabytkami na terenie jst, współpraca w prowadzeniu skoordynowanych działań w sferze ochrony i opieki nad zabytkami (m.in. opracowanie programów opieki nad zabytkami).	C.1/P.1/D.3 C.1/P.2/D.2 C.2/P.1/D.2 C.2/P.2/D.1 i 2 C.3/P.1/D.3 i 4 C.3/P.2/D.2
fundacje i stowarzyszenia	Sprawowanie opieki nad zabytkami stanowiącymi własność lub użytkowanymi przez fundacje i stowarzyszenia. Realizacja projektów i działań popularyzujących dziedzictwo kulturowe.	C.2/P.1/D.1 i 2 C.2/P.2/D.1 i 2 C.3/P.1/D.4

¹ Dotyczy muzeów, dla których organizatorem jest Województwo Dolnośląskie, posiadających muzealia oraz instytucji, jednostek i podmiotów, których siedzibami są obiekty zabytkowe stanowiące mienie województwa (będące w użytkowaniu jednostek organizacyjnych województwa dolnośląskiego oraz w użytkowaniu wojewódzkich osób prawnych). Wykaz znajduje się w aneksie.

3.2. RAMY FINANSOWE

Głównymi źródłami finansowania działań wskazanych w „Programie opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” są środki publiczne pochodzące z budżetu państwa, samorządu województwa dolnośląskiego oraz z funduszy europejskich.

1. W ramach budżetu państwa są to:
 - środki finansowe przyznawane przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego (w ramach programów np. Dziedzictwo kulturowe, Rozwój infrastruktury kultury),
 - środki finansowe w dyspozycji wojewody, przyznawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.
2. W ramach budżetu samorządu województwa dolnośląskiego – dotacje podmiotowe dla samorządowych instytucji kultury, dotacje dla osób fizycznych i innych podmiotów.
3. Środki pochodzące z funduszy europejskich:
 - środki w dyspozycji województwa (np. RPO WD, PROW),
 - środki UE w ramach prowadzonych polityk.

Ponadto finansowanie zadań służących realizacji Programu będzie odbywać się z wykorzystaniem takich źródeł jak:

- dochody własne samorządowych instytucji kultury,
- budżety własne jednostek samorządu terytorialnego (gmina, powiat),
- środki prywatne właścicieli obiektów zabytkowych,
- środki finansowe fundacji i stowarzyszeń polskich i międzynarodowych.

Zakres realizacji większości zadań jest uzależniony od wysokości środków publicznych przeznaczonych na ochronę i opiekę nad zabytkami, budżetów projektów oraz możliwości finansowych podmiotów i jednostek jako wykonawców zadań.

3.3. MONITORING

Realizacja wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami jest ściśle związana z procesem systematycznego monitorowania i oceny wskazanych zadań. Zarząd Województwa, zgodnie z wymogiem ustawowym (art. 87 ust. 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami), jest zobowiązany do sporządzania, co dwa lata, sprawozdania z realizacji programu i przedstawienia Sejmikowi Województwa Dolnośląskiego, przyjmującego dokument sprawozdawczy w drodze uchwały. Sprawozdanie przekazywane jest Generalnemu Konserwatorowi Zabytków i Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w celu wykorzystania przy aktualizacji i realizacji krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

Monitoring programu jest stałym i systematycznie prowadzonym procesem obserwacji ilościowych i jakościowych zmian na podstawie przyjętych wskaźników. Umożliwia ocenę poziomu realizacji celów i zadań wyznaczonych w programie, a także ocenę skuteczności podejmowanych działań w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami. Przyjęty system wskaźników daje podstawę do prowadzenia monitoringu zadań, które są finansowane ze środków Samorządu Województwa Dolnośląskiego oraz środków z funduszy europejskich, jakie znajdują się w dyspozycji samorządu.

Proces monitoringu obejmuje następujące etapy: zbieranie danych liczbowych i informacji według przyjętych wskaźników, ocena stopnia realizacji celów, planowanie ewentualnych zmian i propozycja sposobów ich wprowadzenia.

3.4. MATRYCA WDRAŻANIA

CEL OPERACYJNY 1

Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

PRIORYTET 1: Rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

DZIAŁANIA	PARTNERZY	WSKAŹNIKI	FINANSOWANIE
1. Aktualizacja wiedzy na temat stanu zachowania obiektów zabytkowych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, ▪ uczelnie wyższe. 	1. lista zabytków zagrożonych, 2. liczba wytypowanych zabytków wymagających podjęcia prac ratowniczych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ budżety uczelni wyższych na badania, ▪ środki zewnętrzne na badania (np. UE, MNiSW, FNP, NCB).
2. Identyfikacja zjawisk dziedzictwa niematerialnego województwa.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Muzeum Etnograficzne - Oddział Muzeum Narodowego we Wrocławiu, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu. 	1. diagnoza dziedzictwa niematerialnego Dolnego Śląska, 2. liczba zidentyfikowanych zjawisk niematerialnych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ programy MKiDN (np. Dziedzictwo kulturowe, Obserwatorium kultury).
3. Identyfikacja i objęcie ochroną najcenniejszych wartości dziedzictwa kulturowego świadczących o specyfice i tożsamości województwa.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, ▪ Instytut Rozwoju Terytorialnego, ▪ uczelnie wyższe, ▪ jst. 	1. lista obiektów, zespołów i obszarów o najcenniejszych wartościach, 2. liczba nowoutworzonych parków kulturowych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ budżet MKiDN, ▪ budżety uczelni wyższych na badania, ▪ środki zewnętrzne na badania (np. UE, MNiSW, FNP, NCB).

4. Wytypowanie obiektów i zespołów zabytkowych do wpisania na listę pomników historii oraz wsparcie ich właścicieli w zakresie działań związanych z tą procedurą.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, ▪ właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba nowych zabytków uznanych za pomnik historii, 2. liczba konsultacji w zakresie procedur, 3. liczba dotacji udzielonych na dokumentację związaną z procedurą uznania za pomnik historii. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego
PRIORYTET 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem zabytków.			
DZIAŁANIA	PARTNERZY	WSKAŹNIKI	FINANSOWANIE
1. Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie samorządu województwa.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Wydział Zarządzania RPO (Departament Funduszy Europejskich UMWD), ▪ Wydział Mienia Wojewódzkiego (Departament Rozwoju Regionalnego UMWD), ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa, Oddział Terenowy we Wrocławiu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba dotacji udzielonych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach stanowiących mienie województwa, 2. wartość środków przeznaczonych na ten cel. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ programy MKiDN (np. Dziedzictwo kulturowe, Rozwój infrastruktury kultury, Promesa MKiDN), ▪ środki UE (np. Regionalny Program Operacyjny 2014-2020, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014 – 2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014 – 2020).
2. Dofinansowanie prac remontowo-konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Wydział Zarządzania RPO (Departament Funduszy Europejskich UMWD), ▪ Wydział Obszarów Wiejskich (Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych UMWD), ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba dotacji udzielonych na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach na terenie województwa dolnośląskiego, 2. wartość środków przeznaczonych na ten cel. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ budżet DWKZ, ▪ programy MKiDN (np. Dziedzictwo kulturowe, Rozwój infrastruktury kultury, Promesa MKiDN), ▪ środki UE (np. Regionalny Program Operacyjny 2014-2020, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2014-2020, Program Operacyjny

	<p>Oddział Terenowy we Wrocławiu,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, ▪ jst. 		<p>Infrastruktura i Środowisko 2014-2020),</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ środki własne właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych. ▪ budżety jst.
<p>3. Wsparcie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Wydział Zarządzania RPO (Departament Funduszy Europejskich UMWD), ▪ Wydział Obszarów Wiejskich (Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych UMWD), ▪ Wydział Mienia Wojewódzkiego (Departament Rozwoju Regionalnego UMWD), ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, ▪ właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych. 	<p>1. liczba dotacji udzielonych na wyposażenie zabytków w systemy przeciwwłamaniowe i przeciwpożarowe,</p> <p>2. wartość środków przeznaczonych na ten cel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ budżet DWKZ, ▪ programy MKiDN (np. Rozwój infrastruktury kultury, Promesa MKiDN), ▪ środki UE (np. Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020), ▪ środki własne właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

CEL OPERACYJNY 2

Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.

PRIORYTET 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.

DZIAŁANIA	PARTNERZY	WSKAŹNIKI	FINANSOWANIE
1. Wsparcie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Wydział Edukacji i Nauki (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Wydział Sportu, Rekreacji i Turystyki (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD), ▪ Wydział Promocji Województwa, (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD), ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, ▪ uczelnie wyższe, ▪ fundacje i stowarzyszenia. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba uruchomionych programów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe, 2. liczba zainicjowanych projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe, 3. liczba wydawnictw (przewodniki, informatory, publikacje popularnonaukowe) promujących dziedzictwo kulturowe, 4. wartość środków przeznaczonych na ten cel. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ programy MKiDN (np. Dziedzictwo kulturowe, Edukacja, Kultura dostępna, Promocja literatury i czytelnictwa, Chrzest 966), ▪ środki UE (np. Kreatywna Europa 2014-2020, Europa dla obywateli 2014-2020).
2. Rozszerzenie zasięgu i wzmocnienie znaczenia przedsięwzięć związanych z zachowaniem i promocją dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Wydział Sportu, Rekreacji i Turystyki (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD), ▪ Wydział Promocji Województwa, (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD), 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba wydarzeń i przedsięwzięć promujących dziedzictwo kulturowe, 2. liczba wydarzeń objętych patronatem Marszałka Województwa, 3. liczba dotacji udzielonych na ten cel. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ programy MKiDN (np. Dziedzictwo kulturowe, Kultura dostępna, Promocja literatury i czytelnictwa, Bardzo Młoda Kultura), ▪ środki UE (np. Kreatywna Europa 2014-2020).

	<ul style="list-style-type: none"> Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, fundacje i stowarzyszenia, jst. 		
3. Promowanie „dobrych praktyk” w zakresie zagospodarowania i użytkowania obiektów zabytkowych.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), Wydział Edukacji i Nauki (Departament Spraw Społecznych UMWD), Wydział Promocji Województwa (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD), Wydział Sportu, Rekreacji i Turystyki (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD). 	1. liczba wydarzeń i spotkań promujących „dobre praktyki” (w tym zabytki nagrodzone w konkursach), 2. liczba odbiorców, 3. liczba publikacji.	<ul style="list-style-type: none"> budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego
PRIORYTET 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.			
DZIAŁANIA	PARTNERZY	WSKAŹNIKI	FINANSOWANIE
1. Wsparcie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia i funkcjonowania lokalnych muzeów.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), fundacje i stowarzyszenia, jst. 	1. liczba inicjatyw objętych wsparciem, 2. liczba utworzonych lokalnych muzeów, izb pamięci, skansenów itp.	<ul style="list-style-type: none"> budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, programy MKiDN, • środki UE (np. Europa dla obywateli 2014-2020).
2. Wsparcie przedsięwzięć mających na celu podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), Wydział Edukacji i Nauki (Departament Spraw Społecznych UMWD), właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, fundacje i stowarzyszenia, placówki oświatowe, jst. 	1. liczba szkoleń, warsztatów, konferencji dla jst, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, placówek oświatowych, fundacji i stowarzyszeń, 2. liczba uczestników, 3. wartość środków finansowych przeznaczonych na te działania.	<ul style="list-style-type: none"> budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, programy MKiDN (np. Edukacja, Obserwatorium kultury).

3. Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. poradnik – informator, 2. wielkość grupy docelowej będącej odbiorcami poradnika – informatora, 3. liczba uczestników szkoleń, 4. wartość środków finansowych przeznaczonych na ten cel. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego
---	--	---	---

CEL OPERACYJNY 3

Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów.

PRIORYTET 1: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

DZIAŁANIA	PARTNERZY	WSKAŹNIKI	FINANSOWANIE
1. Rozwijanie współpracy i integracja działań administracji samorządowej, instytucji publicznych, naukowych i innych podmiotów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD) ▪ Wydział Koordynacji Polityki Regionalnej (Departament Rozwoju Regionalnego UMWD) ▪ Wydział Sportu, Rekreacji i Turystyki (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD) ▪ Instytut Rozwoju Terytorialnego ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu ▪ uczelnie wyższe 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba podpisanych porozumień o współpracy, 2. liczba instytucji zaangażowanych we współpracę na podstawie porozumień, 3. utworzenia stanowiska dla regionalnego oficera ds. dziedzictwa kulturowego, 4. liczba etatów w strukturach UMWD, 5. wartość środków finansowych przeznaczonych na ten cel. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego

2. Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Koordynacji Polityki Regionalnej (Departament Rozwoju Regionalnego UMWD) ▪ Wydział Współpracy z Zagranicą (Departament Rozwoju Regionalnego UMWD), ▪ Wydział Sportu, Rekreacji i Turystyki (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba zainicjowanych projektów międzyregionalnych, 2. liczba zainicjowanych projektów transgranicznych, 3. liczba partnerów zaangażowanych w projekty, 4. wartość środków finansowych zaangażowanych w projektach. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ środki UE (np. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020, Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska – Rzeczpospolita Polska 2014-2020).
3. Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Instytut Rozwoju Terytorialnego, ▪ Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych, ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ jst. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba konferencji, szkoleń i spotkań związanych z promowaniem zintegrowanej ochrony krajobrazu kulturowego, 2. wartość środków finansowych zaangażowanych na te działania, 3. liczba uczestników konferencji, szkoleń spotkań, 4. liczba podmiotów zaangażowanych we współpracę. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego
4. Wspieranie wieloszczeblowej współpracy jako skutecznego mechanizmu zarządzania dziedzictwem kulturowym.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Wydział Współpracy z Organizacjami Pozarządowymi (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, ▪ właściciele i użytkownicy obiektów zabytkowych, ▪ fundacje, stowarzyszenia, organizacje pozarządowe; 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba organizacji pozarządowych działających w sferze ochrony i opieki nad zabytkami, 2. liczba partnerstw zawiązanych na rzecz ratowania zabytków. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ budżety jst.

	▪ jst.		
PRIORYTET 2: Budowa zintegrowanego systemu informacji i monitoringu jako narzędzia wspomagania procesu decyzyjnego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.			
DZIAŁANIA	PARTNERZY	WSKAŹNIKI	FINANSOWANIE
1. Budowa zintegrowanego systemu informacji o zabytkach.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Instytut Rozwoju Terytorialnego, ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. moduł tematyczny o zabytkach w DSIP, 2. liczba zabytków publikowanych w DSIP. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ środki UE (np. Regionalny Program Operacyjny 2014-2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020).
2. Budowa i prowadzenie systemu monitoringu procesów ochrony dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Instytut Rozwoju Terytorialnego, ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, ▪ jst. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. koncepcja monitoringu, 2. liczba raportów z monitoringu. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego
3. Cyfryzacja zasobów zabytkowych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), ▪ Geodeta Województwa - Wydział Geodezji i Kartografii UMWD ▪ Instytut Rozwoju Terytorialnego, ▪ Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków, ▪ Narodowy Instytut Dziedzictwa Oddział Terenowy we Wrocławiu, ▪ instytucje kultury. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. liczba zasobów zabytkowych objętych cyfryzacją, 2. liczba instytucji objętych wsparciem, 3. wartość środków finansowych przeznaczonych na cyfryzację zasobów zabytkowych. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, ▪ budżet MKiDN, ▪ środki UE (np. Regionalny Program Operacyjny 2014-2020, Program Operacyjny Polska Cyfrowa 2014-2020).

CEL OPERACYJNY 4

Wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia siły ekonomicznej województwa, instytucji i osób.

PRIORYTET 1: Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

DZIAŁANIA	PARTNERZY	WSKAŹNIKI	FINANSOWANIE
1. Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), Wydział Sportu, Rekreacji i Turystyki (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD), Wydział Promocji Województwa (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD). 	1. liczba konferencji, spotkań itp. związanych z promocją dziedzictwa kulturowego, 2. liczba nowych produktów marketingowych związanych z dziedzictwem kulturowym, 3. liczba odbiorców działań marketingowych, 4. wartość środków finansowych przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego
2. Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno-ekonomicznego regionu.	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Kultury (Departament Spraw Społecznych UMWD), Wydział Zarządzania RPO (Departament Funduszy Europejskich UMWD), Wydział Sportu, Rekreacji i Turystyki (Departament Zdrowia i Promocji Województwa UMWD). 	1. liczba zabytków zaadaptowanych do współczesnych funkcji, 2. liczba udostępnionych zabytków, które otrzymały dotacje ze środków publicznych, 3. wartość środków finansowych przeznaczonych na adaptację obiektów zabytkowych do współczesnych funkcji.	<ul style="list-style-type: none"> budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego, środki UE (np. Regionalny Program Operacyjny 2014-2020).

PRIORYTET 2: Wzmocnienie znaczenia ekonomicznego sektorów związanych z opieką nad zabytkami.

DZIAŁANIA	PARTNERZY	WSKAŹNIKI	FINANSOWANIE
1. Wspieranie tradycyjnego	<ul style="list-style-type: none"> Wydział Kultury (Departament Spraw 	1. liczba zainicjowanych projektów	<ul style="list-style-type: none"> budżet Samorządu Województwa

rzemiosła w sektorze odnowy zabytków.	Społecznych UMWD), <ul style="list-style-type: none"> ▪ instytucje kultury, ▪ Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy. 	podtrzymujących ginące zawody i tradycyjne rzemiosło artystyczne, 2. liczba nowych miejsc pracy związanych z tradycyjnym rzemiosłem, renowacją zabytków itp.	Dolnośląskiego, <ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet MKiDN.
2. Wsparcie tworzenia miejsc pracy w oparciu o innowacyjne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Wydział Obszarów Wiejskich (Departament Obszarów Wiejskich i Zasobów Naturalnych UMWD), ▪ Dolnośląski Wojewódzki Urząd Pracy. 	1. liczba ośrodków wytwarzających produkty regionalne i tradycyjne, 2. liczba etatów utworzonych w sektorze kultury i dziedzictwa kulturowego, 3. liczba szkoleń zawodowych.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ budżet Samorządu Województwa Dolnośląskiego

Zakończenie

Realizacja „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” przewidziana jest na 4 lata i przyczyni się przede wszystkim do poprawy skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego, wiedzy o nim oraz systematycznego wzmacniania i utrwalania tożsamości Dolnoślązaków.

Najpoważniejszym wyzwaniem Samorządu Województwa, w perspektywie długookresowej, jest zapewnienie trwania dziedzictwa kulturowego w jak najlepszym stanie i wykorzystanie jego potencjału dla rozwoju regionu. W wymiarze technicznym wyzwanie to wymaga zbudowania pełnej bazy wiedzy i informacji o zabytkach, umożliwiającej stały monitoring jego stanu, zaś w wymiarze społecznym i organizacyjnym, wzmacnianie szacunku dla odziedziczonych wartości i kształtowania postaw obywatelskich wobec dziedzictwa, budowanie zachęt dla inwestowania w zabytki, a także budowanie i rozwijanie wieloszczeblowej współpracy instytucji i osób. Wskazane zadania powinny być realizowane w sposób ciągły i systematyczny przy stałym zaangażowaniu podmiotów odpowiedzialnych za ochronę i opiekę nad zabytkami oraz przy wykorzystaniu funduszy zarówno publicznych, jak też prywatnych. Osiągnięcie założonych celów będzie procesem długotrwałym, wykraczającym poza ramy czasowe obowiązywania niniejszego programu, jednakże działania przewidziane w programie są z nimi w pełni zgodne.

Realizacja „Programu opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego” stworzy stabilny fundament dla konsekwentnych i bardziej ukierunkowanych działań na rzecz dalszej ochrony i opieki nad zabytkami na Dolnym Śląsku.

Słownik terminów

Zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, które są dziełem człowieka lub związane są z jego działalnością. Zabytki stanowią świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Zabytek nieruchomy – za zabytki nieruchome uznaje się krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytek ruchomy – za zabytki ruchome uznaje się dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty i pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne, przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytek archeologiczny - zabytek nieruchomy, który jest powierzchniową, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów.

Zabytkami archeologicznymi są pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Zabytek wpisany do rejestru zabytków – zabytek objęty prawną formą ochrony, rejestr zabytków prowadzony jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, z podziałem na poszczególne rodzaje zabytków: A – zabytek nieruchomy, B – zabytek ruchomy, C- zabytek archeologiczny. Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkiego konserwatora zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Park kulturowy - forma ochrony zabytków, utworzona w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej.

Pomnik historii – forma ochrony zabytków, pomnikiem historii określa się zabytek nieruchomy wpisany do rejestru zabytków lub park kulturowy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego Polski, ustanawiany rozporządzeniem Prezydenta RP na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Lista Światowego Dziedzictwa UNESCO – stanowi międzynarodowy rejestr obiektów lub zespołów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego, uznanych przez społeczność międzynarodową za dziedzictwo wspólne całej ludzkości. Na liście znajdują się zabytki architektury i urbanistyki, pomniki przyrody lub formacje geologiczne i ekosystemy, a także krajobrazy kulturowe – wspólne dzieła człowieka i przyrody. Lista została utworzona w celu ochrony wyjątkowych, uniwersalnych wartości dziedzictwa kulturowego i naturalnego oraz zachowania tych wartości w możliwie niezmienionym stanie dla przyszłych pokoleń.

Wojewódzka ewidencja zabytków – prowadzona jest przez wojewódzkiego konserwatora zabytków w formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa. Obejmuje zabytki wpisane do rejestru zabytków, zabytki znajdujące się w ewidencji zabytków oraz wskazane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków do ujęcia w wojewódzkiej ewidencji zabytków.

Gminna ewidencja zabytków – prowadzona jest przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w formie kart adresowych zabytków nieruchomych znajdujących się na terenie gminy. Obejmuje zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków, inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków do ujęcia w tej ewidencji.

Aneks

TABELA 1. WYKAZ INSTYTUCJI KULTURY SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA DOLNOŚLĄSKIEGO ZARZĄDZAJĄCYCH ZABYTKAMI

Lp.	Nazwa instytucji
1.	Muzeum Narodowe we Wrocławiu (współorganizator Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego - prowadzący rejestr) z oddziałami: - Muzeum Etnograficzne - Pawilon Czterech Kopuł - Panorama Racławicka
2.	Muzeum Karkonoskie w Jeleniej Górze z oddziałami: - Muzeum Historii i Militariów w Jeleniej Górze - Dom Carla i Gerharta Hauptmannów w Szklarskiej Porębie - Muzeum Zamek w Bolkow
3.	Muzeum Papiernictwa w Dusznikach Zdroju
4.	Muzeum Poczty i Telekomunikacji we Wrocławiu
5.	Muzeum Gross-Rosen w Rogoźnicy
6.	Muzeum Sportu i Turystyki w Karpaczu
7.	Dolnośląska Biblioteka Publiczna we Wrocławiu
8.	Ośrodek Kultury i Sztuki we Wrocławiu
9.	Opera Wrocławska (współorganizator MKiDN)
10.	Filharmonia Sudecka w Wałbrzychu
11.	Teatr im. Heleny Modrzejewskiej w Legnicy (współorganizator Gmina Legnica)

TABELA 2. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH STANOWIĄCYCH MIENIE WOJEWÓDZTWA WPISANYCH DO REJESTRU ZABYTKÓW - STAN NA 31 GRUDNIA 2015 R. (WG UMWD)²

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu	Nr rejestru
1.	Biedzychowice	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Marii Konopnickiej	zespół pałacowo - parkowy	413/793 z 14.11.1960 414/858/J z 04.02.1985
2.	Bolków	Muzeum Zamek (Oddział Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze)	zamek	A/2764/80 z 25.11.1949
3.	Czarny Bór	Zakład Lecznictwa Odwykowego	zespół pałacowo – parkowy: pałac, oficyna 1, oficyna 2, park	A/4136/257 z 23.04.1951; A/4139/792/Wł z 25.05.1981; A/4140/802/Wł z 14.05.1981; A/4137/860/Wł z 18.09.1981.
4.	Duszniki-Zdrój	Muzeum Papiernictwa	młyn	A/4053/336 z 06.11.1956
5.	Jelenia Góra	Muzeum Karkonoskie	publiczny	A/4994/1292/J z 11.04.1997
6.	Karpacz	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych	budynek szkolny	A/1356/1024/J z 30.03.1990
7.	Kowary	Jednostka Zamiejscowa Wojewódzkiego Centrum Szpitalnego Kotliny Jeleniogórskiej	budynek szpitala „Wysoka Łąka”, park	1051/J z 14.09.1990 5340/959/88 z 30.03.1988
8.	Legnica	Wojewódzki Szpital Psychiatryczny	zespół szpitala psychiatrycznego	49/A/1-6 z 17.05.2001
9.	Legnica	1. Centrum Kształcenia Ustawicznego i Językowego KADR. 2. Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu, filia w Legnicy	Zamek Piastowski, park	585/74 z 29.03.1949; 477/L z 22.09.1976
10.	Legnica	Teatr Dramatyczny – Stary Ratusz	publiczny	590/963 z 17.06.1991
11.	Legnica	Kamienica mieszczańska z salą	budynek	591/982/L z 26.04.1993

² Wykaz obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków stanowiących mienie województwa będzie okresowo aktualizowany, ze względu na dynamikę zmian związanych z zarządzaniem nieruchomościami Samorządu Województwa.

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu	Nr rejestru
		widowiskową – Teatr Dramatyczny	mieszkalny	
12.	Lubań	Powiatowe Centrum Edukacyjne	budynek biurowy	93/A/02 z 9.08.2002
13.	Lubiąż	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych	zespół budynków szpitala	53/A/01 z 16.07.2001
14.	Oborniki Śląskie	Dolnośląskie Centrum Chorób Płuc we Wrocławiu (placówka w Obornikach Śląskich)	zespół budynków szpitala	A/2657/405/Wm z 16.05.1979
15.	Rogoźnica	Muzeum Gross-Rosen	teren obozu	A/4556/973 z 09.04.1963
16.	Szklarska Poręba	Dom Carla i Gerharta Hauptmannów (Oddział Muzeum Karkonoskiego w Jeleniej Górze)	dom mieszkalny	936/J z 17.11.1988
17.	Wałbrzych	Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu, filia w Wałbrzychu	kamienica	A/4665/704/Wł z 04.12.1978
18.	Wałbrzych	Filharmonia Sudecka	publiczny	A/4676/661/Wł z 25.05.1977
19.	Wrocław	Domek Romański – OKiS	publiczny	168/202 z 30.12.1970
20.	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Publiczna im. T. Mikulskiego	publiczny	A/2321/491/Wm z 5.09.1992
21.	Wrocław	Dolnośląski Ośrodek Pomocy Społecznej	budynek mieszkalny	A/1493/532Wm z 20.12.1993
22.	Wrocław	Muzeum Etnograficzne (Oddział Muzeum Narodowego)	pałac	A/2793/182 z 15.02.1962
23.	Wrocław	Muzeum Narodowe	publiczny	A/5258/325/Wm z 24.07. 1976
24.	Wrocław	Panorama Raławicka (Oddział Muzeum Narodowego)	publiczny	A/2281/464/Wm z 25.11.1991
25.	Wrocław	Muzeum Poczty i Telekomunikacji	publiczny	A/2487/360/Wm z 06.10.1977
26.	Wrocław	Pawilon Czterech Kopuł (Oddział Muzeum Narodowego)	publiczny	A/2786/205 z 15.04.1977
27.	Wrocław	Ośrodek Kultury i Sztuki	kamienica	A/2109/156 z 15.02.1962
28.	Wrocław	Opera Wrocławska	publiczny	A/2786/205 z 30.12.1970
29.	Wrocław	Kino „Lwów” – Odra-Film	publiczny	A/5859 z 25.02.2013
30.	Wrocław	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny	zespół budynków szpitala	A/451/Wm z 24.06.1991
31.	Wrocław	Dolnośląskie Centrum Transplantacji Komórkowych z Krajowym Bankiem Dostawców Szpiku	zespół budynków szpitala	A/2657/405/Wm z 16.05.1979
32.	Wrocław	Szkoła Policealna Służb Społecznych i Medycznych w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych	budynek biurowy	A/1493/532/Wm z 20.12.1993
33.	Wrocław	Specjalistyczny Zespół Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. Adriana Demianowskiego	zespół budynków szpitala	A/2275/461/Wm z 12.11.1991
34.	Wrocław	Specjalistyczny Rehabilitacyjno – Ortopedyczny Zespół Zakładów Opieki Zdrowotnej	zespół szpitalny z parkiem	A/451/Wm z 24.06.1991
35.	Wrocław	Poradnie Specjalistyczne – Dolnośląskie Centrum Pediatriczne im. J. Korczaka	budynki szpitalne	A/2480/478/Wm z 16.06.1992

TABELA 3. WYKAZ OBIEKTÓW ZABYTKOWYCH STANOWIĄCYCH MIENIE WOJEWÓDZTWA ZNAJDUJĄCYCH SIĘ W WOJEWÓDZKIEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW I WSKAZANYCH DO UJĘCIA W TEJ EWIDENCJI STAN NA 31 GRUDNIA 2015 R. (WG UMWD)³

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu
1.	Bolesławiec	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych	budynek inwentarski
2.	Bolesławiec	Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych	zespół budynków szpitala

³ Wykaz obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków stanowiących mienie województwa będzie okresowo aktualizowany, ze względu na dynamikę zmian związanych z zarządzaniem nieruchomościami Samorządu Województwa.

Lp.	Miejscowość	Nazwa obiektu	Rodzaj obiektu
3.	Jawor	Zespół Szkół	budynek szkolny
4.	Jawor	Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy	budynek ośrodka
5.	Jelenia Góra	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej przy ul. Mickiewicza 30	zespół budynków szpitalnych
6.	Jelenia Góra	Budynek przy ul. Kilińskiego 22	budynek bursy nauczycielskiej
7.	Jelenia Góra	Dolnośląski Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli we Wrocławiu – filia w Jeleniej Górze	budynek główny
8.	Jelenia Góra	Kino „Lot” – Odra-Film	publiczny
9.	Jelenia Góra	Dolnośląski Zespół Parków Krajobrazowych	budynek
10.	Karpacz	Muzeum Sportu i Turystyki	dom mieszkalny
11.	Kowary	Wojewódzkie Centrum Szpitalne Kotliny Jeleniogórskiej	zespół budynków szpitala
12.	Legnica	Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu	budynek biurowy
13.	Legnica	Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna	budynek główny
14.	Legnica	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny	budynek
15.	Legnica	Pogotowie Ratunkowe	budynek
16.	Lubań	Kino „Wawel” – Odra-Film	publiczny
17.	Lubań	Powiatowe Centrum Edukacyjne	część wspólna - zameczek
18.	Lubin	Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych	budynek szkolny
19.	Oława	Pogotowie Ratunkowe	budynek administracyjno-socjalno-warsztatowy
20.	Polanica-Zdrój	Kino „Światowid” – Odra-Film	publiczny
21.	Strzelin	Pogotowie Ratunkowe	budynek administracyjno-socjalno-warsztatowy
22.	Środa Śląska	Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu	budynek administracyjny
23.	Wałbrzych	Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy im. Marii Grzegorzewskiej	budynek ośrodka – internat
24.	Wałbrzych	Dolnośląski Wojewódzki Ośrodek Medycyny Pracy we Wrocławiu	budynek główny
25.	Wałbrzych	Kino „Zorza”- Odra-Film	publiczny
26.	Wałbrzych	Pogotowie Ratunkowe	budynek główny, garaż czterostanowiskowy
27.	Wrocław	Budynek mieszkalny przy ul. Grójeckiej 12-14	budynek
28.	Wrocław	Wojewódzki Zespół Specjalistycznej Opieki Zdrowotnej	budynek
29.	Wrocław	Budynek przy ul. Wiejskiej 36	budynek mieszkalno-użytkowy
30.	Wrocław	Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych	budynek biurowy
31.	Wrocław	Szkoła Policealna Medyczna im. M. Curie-Skłodowskiej	budynek szkolny
32.	Wrocław	Dolnośląska Biblioteka Pedagogiczna	budynek główny
33.	Wrocław	Teatr Polski – Scena Kameralna	publiczny
34.	Wrocław	Dolnośląski Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy nr 12 dla Nieśłyszących i Słabosłyszących im. Marii Grzegorzewskiej	zespół pałacowo-parkowy
35.	Wrocław	Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. J. Gromkowskiego	zespół budynków szpitala
36.	Wrocław	Wojewódzki Zespół Specjalistycznej Opieki Zdrowotnej	budynek WZSOZ
37.	Wrocław	Zespół budynków dawnego szpitala przy ul. Wiśniowej	zespół budynków szpitala
38.	Wrocław	Zespół budynków dawnego szpitala przy ul. Traugutta	zespół budynków szpitala
39.	Wrocław	Szpital Specjalistyczny im. A. Falkiewicza we Wrocławiu	zespół budynków szpitala
40.	Wrocław	Obwód Lecznictwa Kolejowego we Wrocławiu Sp. ZOZ	budynek administracyjno-biurowy